

การสร้างสรรคงานศิลปะการแสดงที่มีฐานการหาข้อมูลจากวิธีวิจัย

Practice as Research in Performing Arts

ไกรลาส จิตรกุล และ อาทิตยา ผิวขำ

Krailas Chitkul and Athitaya Piwkhum

ภาควิชาดนตรีและศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Department of Fine and Applied Arts in Performing

Faculty of Humanities and Social Sciences

E-mail: krailas_chi@cmru.ac.th, athitaya_piwh@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

การสร้างสรรคผลงานด้านศิลปะการแสดงโดยใช้ฐานข้อมูลจากการวิจัยหรือที่เรียกว่างานวิจัยสร้างสรรค์ เป็นการดำเนินงานวิจัยแนวใหม่ในแวดวงวิชาการด้านศิลปะการแสดงในประเทศไทย การวิจัยแนวนี้ถูกขับเคลื่อนด้วยผลงานภาคปฏิบัติและป็นงานพัฒนาต่อยอด องค์ความรู้ทางด้านศิลปะการแสดง ในการสร้างนวัตกรรมใหม่ จากการค้นคว้าข้อมูลและการลงมือทำงานภาคปฏิบัติ อย่างเป็นระบบระเบียบ สามารถอธิบายวิธีการได้มาซึ่งองค์ความรู้อย่างเป็นหลักวิชาการ สามารถนำองค์ความรู้มาแบ่งปันในวงวิชาการ และยกระดับองค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงของไทยสู่ระดับสากล

คำสำคัญ: วิจัยสร้างสรรค์ ศิลปะการแสดง วิจัยศิลปะการแสดง

Abstract

Practice as Research (PaR) is a new research methodology in Thai performing arts academia. PaR conducts innovative performing arts knowledge through practicing and sharing the performing arts knowledge systemically. The process of making PaR in Thai performing arts could build and define Thai

performing arts techniques from practice to understandable words. Furthermore, using PaR in order to describe Thai dance or Thai dance-drama could share and elevate Thai dance knowledge to international academia.

Keywords: Practice as Research, Performing Arts, Performing Arts Research

ความเป็นมาและนิยามของงานวิจัยสร้างสรรค์ (Practice as Research)

Practice as Research (PaR) ถูกพัฒนาขึ้นในประเทศอังกฤษ ในต้นทศวรรษ 1990 ซึ่งเป็นผล ส่วนหนึ่งจากการประเมินคุณภาพงานวิจัยของรัฐบาลอังกฤษ (Research Assessment Exercises: RAE) ซึ่งจัดขึ้นเพื่อประเมินคุณภาพงานวิจัยของสถาบันการศึกษาชั้นสูงของอังกฤษ (British higher education institution) หน่วยงานประเมินคุณภาพ RAE ตัดสินใจที่จะมอบทุนให้กับมหาวิทยาลัยและ ภาควิชา ที่มีงานวิจัยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่หลายหลายของตัวชีวิต รวมถึงผลลัพธ์ที่หลากหลายของงานวิจัย เนื่องจากศาสตร์ทางด้านมนุษยศาสตร์ จากงานเขียน บทความในด้านการละครนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของ การปฏิบัติ และ ภาควิชาการละครหลายแห่งไม่ได้รวมเอาการปฏิบัติเข้ามาอยู่ในการประเมินค่า ดังนั้น ในระหว่างการประเมิน RAEs ปี ค.ศ. 1992 ถึง 1996 กลุ่มทำงาน PaR ถูกตั้งขึ้นในการประชุมมาตรฐานของ มหาวิทยาลัยที่เปิดสาขาด้านการละคร (Standing Conference of University Drama Departments) และ PaR ได้ถูกยกระดับขึ้นเป็นงานวิจัยรูปแบบหนึ่ง ในสาขาการเต้น การละคร และ ศิลปะการแสดง ในการประเมิน RAE ตั้งแต่ปี 1996 เป็นต้นมา (Riley and Hunter, 2009)

งานสร้างสรรค์ที่ใช้กระบวนการวิจัยในการแสวงหาองค์ความรู้ นั้นสามารถแบ่งได้ 2 แนวใหญ่ๆ ได้แก่ งานสร้างสรรค์ที่สร้างจากพื้นฐานงานวิจัย (Practice-based Research) และงานวิจัยที่นำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ (Practice-led Research) ความแตกต่างของการทำวิจัยทั้งสองแนว นั้น Candy (2006) ได้สรุปไว้ว่า *Practice-based Research* เป็นการค้นคว้าสร้างสรรค์เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่โดยการปฏิบัติ และผลลัพธ์ของการปฏิบัตินั้น โดย

ผลงานวิจัยจะต้องแสดงผ่านผลของการสร้างสรรค์ในลักษณะของการออกแบบในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เพลง สื่อดิจิทัล การแสดง และ การแสดงผลงาน ในขณะที่ความสำคัญและบริบทถูกอธิบายในรูปแบบการเขียน *Practice-led Research* ให้ความสนใจ ในธรรมชาติของการปฏิบัติที่จะนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ และให้ความสำคัญกับกระบวนการปฏิบัตินั้น ซึ่งผลลัพธ์ของการวิจัยอาจจะถูกนำเสนอโดยการเขียนอธิบาย โดยไม่จำเป็นต้องมีตัวชิ้นงานสร้างสรรค์ ประกอบ สิ่งสำคัญของงานวิจัยแนวนี้คือองค์ความรู้ขั้นสูงเกี่ยวกับการปฏิบัติ หรือที่มีอยู่ในการปฏิบัติ นั้น ซึ่งขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ (Candy, 2006)

ปรีชา เกาทอง (ม.ป.ป.) ศิลปินแห่งชาติ ได้ให้คำนิยามไว้ว่า Practice led / Practice Based Research คือการทำงานสร้างสรรค์โดยให้การปฏิบัติเป็นเครื่องมือ นำไปสู่ความรู้ใหม่ ในสาขานั้น ๆ ทั้งนี้อาจเน้นความรู้ที่ได้จากกระบวนการศึกษา และการสร้างสรรค์ ที่แสดงออกด้วยความเป็น เอกลักษณะของผลงาน หรือการพัฒนาความรู้ในการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ในสาขาหนึ่ง ๆ

นอกจากนี้ วิโชค มุกดามณี เมธีวิจัยอาวุโสของ สกว. ได้ระบุถึงคำจำกัดความของ Practice-led Research ไว้ในบทความ ศิลปินกับการทำงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ว่า “เป็นงานวิจัยที่ขับเคลื่อน ด้วยผลงานภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นงานวิจัยแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในวงการวิชาการศิลปะ โดยนำเสนอกระบวนการ สร้างสรรค์งานศิลปะ และผลงานศิลปะ ในฐานะแหล่งเรียนรู้สำคัญ ซึ่งสามารถนำมาสังเคราะห์ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์แก่วงการศิลปะและสาธารณชนในวงกว้าง งานวิจัยแบบ Practice-led Research มีจุดเด่นที่มักเป็นการบูรณาการองค์ความรู้วิชาศิลปะเข้ากับศาสตร์สาขาอื่น ๆ เป็นแนวความคิดที่สร้างสรรค์ออกมาเพื่อตอบโต้กับสถานการณ์ และแรงบันดาลใจ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเกิดขึ้นจริงระหว่างการทำงาน ของศิลปินแต่ละคน ซึ่งผู้วิจัยจะไม่สามารถคาดการณ์ได้เลยว่า “ผลลัพธ์” สุดท้ายของงานวิจัยจะมีลักษณะอย่างไร จนกว่าผลลัพธ์ดังกล่าวจะปรากฏขึ้นมาเองในระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์ ส่งผลให้แบบแผน และระบบการทำวิจัยจำเป็นต้องถูกออกแบบให้มี

ความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามผลการทดลอง ในแต่ละขั้นแต่ละตอน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ากระบวนการวิจัยดังกล่าวจะให้อิสระและเปิดกว้างในเชิงแนวความคิด ไร้ข้อจำกัดด้วยเทคนิควิธีการ และหลากหลายด้วยรูปแบบการนำเสนอ สอดคล้องกับธรรมชาติ ของผลงานศิลปะร่วมสมัยแต่สุดท้ายแล้ว “องค์ความรู้” ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของงานวิจัยย่อมต้องถูกนำเสนอ ตามมาตรฐานที่ถูกกำหนด มีการอ้างอิงข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ผ่านการวิเคราะห์และค้นคว้าศึกษาอย่างละเอียด ถี่ถ้วน และที่สำคัญที่สุดคือต้องพร้อมสำหรับการตรวจสอบและถูกวิเคราะห์ซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อต่อยอดไปสู่ การเรียนรู้และองค์ความรู้อื่นๆ ต่อไปในอนาคต” (วิโชค มุกตามณี, 2558)

จากความเป็นมาและความหมายของงานสร้างสรรค์ที่มีฐานการหาข้อมูลจากงานวิจัยนั้นมีคำศัพท์ ที่มาจากภาษาอังกฤษหลายคำ ได้แก่ Practice as Research (PaR), Practice-led Research (PIR), Practice-based Research (PbR) นอกจากนี้ยังมีบางมหาวิทยาลัยในอังกฤษ เช่น Bristol ใช้ว่า Practice as Research in Performance (PARIP) และในอเมริกาใช้คำว่า Performance as Research (PAR)¹ (Riley and Hunter, 2009) และจากการค้นคว้าของผู้เขียนไม่พบการใช้คำว่า Creative Research ในงานวิจัยด้าน ศิลปะการแสดงในบทความต่างประเทศ ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในบทความชิ้นนี้ผู้วิจัย จึงได้จัดกลุ่มงานสร้างสรรค์ที่มีฐานการหาข้อมูลจากงานวิจัย เพื่อให้สามารถใช้อ้างอิงกับงานวิจัยสากลได้ดังนี้

1. Practice as Research (PaR) หมายถึงภาพรวมของงานสร้างสรรค์ที่มีฐานการหาข้อมูล จากงานวิจัยทั้งหมด ซึ่งกินความหมายรวมถึง PAR และ PARIP ด้วย

2. Practice-based Research (PbR) หมายถึงกระบวนการวิจัยย่อยภายใต้ PaR ซึ่งเน้นตัวผลงานสร้างสรรค์เป็นหลักในการนำเสนอผลงานวิจัยและต้องมีตัวรายงานประกอบ

3. Practice-led Research (PIR) หมายถึงกระบวนการวิจัยย่อยภายใต้ PaR ซึ่งเน้นตัวกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นหลักในการนำเสนอ

¹ PAR (Performance as Research) เป็นคนละประเภทกับ PAR (Participatory Action Research) ซึ่งหมายถึงงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม

ผลงานวิจัย อาจมีเพียงรายงานวิจัยไม่จำเป็นต้องมีผลงานประกอบก็ได้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาบทความเกี่ยวกับงานวิจัยแบบ PoR ในการคิดออกแบบงานวิจัยประเภทนี้ มีความยืดหยุ่นสูง จึงอาจจะมีการผสมผสานกระบวนการ วิจัยแบบต่างๆ เข้ามาในการทำวิจัย บางครั้ง อาจจะไม่สามารถแยกแยะได้ชัดเจนว่าเป็นงานวิจัยแบบ PbR หรือ PIR กันแน่ และแม้แต่ในต่างประเทศเอง ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก หากยึดรูปแบบใดแบบหนึ่งตายตัวอาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานวิจัย ซึ่งอาจจะส่งผล ไปถึงผลลัพธ์การวิจัยได้ ดังนั้นการใช้คำรวม ๆ ว่า PoR อาจจะเป็นทางออกที่เหมาะสม ณ เวลานั้น ส่วนในงานวิจัยในประเทศไทย คำว่างานวิจัยสร้างสรรค์ (Creative Research) กลายเป็นคำที่คุ้นชิน ในแวดวงวิชาการด้านศิลปะ นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง แต่อาจทำการสื่อสารกับแวดวงวิชาการสากล ผิดเพี้ยนไป และหลักวิธีในการดำเนินการวิจัย การเขียนอธิบาย ยังคงอ้างอิง จากการเขียนงานวิจัยเชิงคุณภาพ ทั่วไป และอาจจะยังขาดในส่วนของการเชื่อมโยง องค์ความรู้ และการแบ่งปันความรู้ หรือการนำองค์ความรู้ ที่ได้ไปถ่ายทอดต่อ เพื่อให้เป็นประโยชน์ในสังคมวงกว้าง ดังนั้นผู้เขียนจะขอยกกระบวนการออกแบบงาน วิจัยสร้างสรรค์ ของศิลปินนักวิชาการสองท่าน ได้แก่ ปรีชา เถาทอง และ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ มาเป็นแนวทางในการออกแบบงานวิจัย

แนวคิด กระบวนการออกแบบวิจัยสร้างสรรค์

ปรีชา เถาทอง (ม.ป.ป.) ได้แบ่งกลุ่มงานศิลปะเชิงวิชาการออกเป็น 3 แบบ คือ งานสร้างสรรค์ศิลปะวิชาการ (Pure Practice Art), งานสร้างสรรค์ศิลปะ-วิจัย (Practice led/based Research) และงานวิจัยศิลปะ (Research/ Theoretical Practice)

1) งานสร้างสรรค์ศิลปะวิชาการ (Pure Practice Art) เป็นการทำงานสร้างสรรค์ โดยเน้นที่ผลของการปฏิบัติเป็นหลัก ให้ความสำคัญทั้งในส่วนของกระบวนการปฏิบัติ ประสบการณ์ขณะปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติ

2) งานสร้างสรรค์ศิลปะ-วิจัย (Practice led/based Research) เป็นการทำงานสร้างสรรค์โดยให้การปฏิบัติเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความรู้ใหม่ ในสาขานั้น ๆ ทั้งนี้อาจเน้นถึงความรู้ที่ได้จากกระบวนการศึกษา และสร้างสรรค์ ที่แสดงออก

ด้วยความ เป็นเอกลักษณ์ของผลงาน (original) หรือการพัฒนาความรู้ใน การปฏิบัติงานสร้างสรรค์ ในสาขาหนึ่งๆ (ผลสรุปสามารถเป็นงานสร้างสรรค์หรือเป็นงานวิจัยก็ได้)

3) งานวิจัยศิลปะ (Research/Theoretical Practice) เป็นการศึกษาหรือการค้นคว้าอย่างมี ระบบด้วยวิธีวิทยาการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลคำตอบ หรือข้อสรุปรวมที่จะนำไปสู่ ความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือเพื่อการนำวิชาการนั้นไปประยุกต์

จากการกำหนดกลุ่มแนวคิดในการทำงานวิจัยศิลปะ 3 แบบ ปรีชา เถาทอง (ม.ป.ป.) ได้วางกรอบการทำงานสร้างสรรค์ศิลปะ-วิจัย โดยแบ่งออกเป็น 8 ข้อ ดังนี้

1. แรงดลใจ	5. รูปแบบ
2. แนวคิด	6. แนวเรื่อง
3. ทศนคติความเชื่อ	7. การแสดงออก
4. การตีความ	8. เนื้อหาสาระ

ข้อที่ 1-4 เป็นช่วงของการทบทวนวรรณกรรม (Literature review) เพื่อค้นคว้าหาแนวความคิดในการ สร้างงานศิลปะ ข้อที่ 5-7 เป็นการออกแบบงานศิลปะจากแนวคิดที่ค้นคว้า และข้อ 8 เป็นการสรุปเรื่องราว ทั้งหมด เพื่อหาหรือสร้างความหมายให้กับงานสร้างสรรค์นั้นๆ อย่างไรก็ตามหลักการออกแบบงานวิจัยสร้างสรรค์ทางศิลปะมีความแตกต่างจากการออกแบบงานวิจัยทางนาฏกรรมอยู่บ้าง โต สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2556) ได้นำเสนอกรอบแนวคิด และขั้นตอนการออกแบบนาฏกรรม ไว้ 6 ข้อ 22 ขั้นตอน ได้แก่

กรอบแนวคิดในการออกแบบนาฏกรรม

1. การกำหนดกรอบความคิด
2. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
3. การกำหนดวิธีสื่อความหมายผ่านการแสดง
4. การกำหนดปัจจัยในการประกอบสร้าง
5. การประกอบสร้าง

6. การประเมินผล

ขั้นตอนกระบวนการทำงาน (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2556)

1. การเปิดความคิดและสร้างแนวคิด
2. การวางเป้าหมาย
3. การหาข้อมูล
4. การหาความบันดาลใจ
5. การสรุปความคิดเพื่อทำบทบรรยาย
6. การเลือก / ตัดต่อเพลง / หรือแต่งเพลงใหม่
7. การวิเคราะห์เพลง
8. การออกแบบร่าง
9. การแก้ไขแบบร่าง
10. การสรุปแบบและทำบทการแสดงพร้อมภาพ
11. การประชุมอธิบายงาน
12. การหัดทำและทางแก่คนแสดง
13. การทำบทกำกับเวที
14. การซ้อมรวมกับพื้นที่เฝ้าจริง
15. การซ้อมเพื่อพัฒนารายละเอียด
16. การซ้อมแต่งกาย อุปกรณ์แต่งกาย
17. การซ้อมฉาก อุปกรณ์ฉาก
18. การซ้อมเทคนิค แสงสี เสียง
19. การซ้อมใหญ่
20. การแสดงจริง
21. การบันทึกวีดิทัศน์
22. การประเมินผล

ในกระบวนการออกแบบทั้ง 22 ข้อนี้ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2556) ได้จัดกลุ่มรวมเป็นแนวในการออกแบบ 7 ขั้นตอน ซึ่งผู้เขียนได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการทำงานวิจัยสร้างสรรค์เรื่องไขอิ้ว ละครข้ามวัฒนธรรมซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ดังนี้

- 1) การกำหนดแนวคิด (Conceptual idea)
- 2) การออกแบบร่าง (Sketch Design)
- 3) การพัฒนาแบบ (Design Development)
- 4) การประกอบสร้าง (Design Construction)
- 5) การเก็บรายละเอียด (Design Refinement)
- 6) การนำเสนอ (Presentation)
- 7) การประเมินผล (Evaluation)

จะเห็นได้ว่าการออกแบบงานศิลปะกับงานนาฏศิลป์ นาฏกรรม นั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องด้วย งานศิลปะนั้นสามารถเห็นตัวชิ้นงานได้เป็นรูปธรรม แต่งานนาฏกรรมนั้นไม่มีตัวชิ้นงานเป็นรูปธรรม ได้แต่เพียง จดบันทึกวิถีทัศน์ และจดเรื่องราวไว้เท่านั้น ดังนั้นในการดำเนินการส่วนของการสร้างสรรค์จึงมีความแตกต่างกันด้วยงานนาฏศิลป์ นาฏกรรม นั้นจำเป็นต้องมีขั้นตอนของการฝึกซ้อม และการบันทึกข้อมูลวิถีทัศน์เพิ่มเข้ามา

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้แนวคิด การทำวิจัยสร้างสรรค์ไปใช้ในการออกแบบงานวิจัยเรื่องไข่อิว

จากการประมวลองค์ความรู้เรื่องแนวคิดและขั้นตอนในการออกแบบงานวิจัยสร้างสรรค์ของ ปรีชา เกาทอง และสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ทำให้ผู้เขียนได้แนวทางในการออกแบบ งานวิจัยเรื่องไข่อิว โดยสรุปเป็นขั้นตอน วิธีการดำเนินงานวิจัยใหญ่ ๆ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การหาแนวคิดหรือกำหนดแนวคิดในการทำงานวิจัยสร้างสรรค์ จากการทบทวน วรรณกรรม ซึ่งในงานวิจัยไข่อิว ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ปรัชญาทางพุทธศาสนา รวมถึงการตีความสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการสื่อความหมาย ที่ปรากฏวรรณกรรมเรื่องไข่อิว

ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบและการสร้างสรรค์องค์ประกอบในการจัดการแสดงละครไข่อิว ซึ่งในการออกแบบนี้ได้นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มาใช้เป็นฐานในการคิดสร้างสรรค์ทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 3 คือการฝึกซ้อมและนำเสนองานวิจัยสร้างสรรค์ หลังจากได้ออกแบบแล้วจึงนำมาฝึกซ้อม การแสดง และปรับปรุงให้เหมาะสม รวมทั้งเก็บข้อมูลเพื่อประเมินคุณค่า เนื้อหาสาระ ของกระบวนการทั้งหมด และเขียนออกมาเป็นเล่มสรุปผลวิจัยสร้างสรรค์

สรุปการทำงานวิจัยสร้างสรรค์ (Practice as Research) เป็นการสร้างสรรค์งานทางด้านศิลปะ และศิลปะการแสดงอย่างเป็นระบบ นำเสนอผลงานโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงานและผลลัพธ์ตัว ชิ้นงาน หรือตัวการแสดง ในสัดส่วนที่เท่ากัน ทั้งนี้ในกระบวนการสร้างสรรค์งานการแสดงควรที่จะต้องมี นวัตกรรมใหม่ บางอย่างเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นตัวผลงานลักษณะใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือตัวกระบวนการ ในการสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเทคนิควิธีที่ ต่างไปจากเดิม โดยกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์นี้จะต้องถอด องค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้วิจัย หรือในกระบวนการทำงานโดยตัวนักวิจัยเองเป็นผู้ค้นพบ พิสูจน์ ทดสอบ ด้วยตนเอง ไม่ใช่ได้เพียงจากการสังเกตการทำงาน หรือความสำเร็จของบุคคลอื่น

ข้อเสนอแนะ

1. การทำงานวิจัยทางด้านศิลปะการแสดงควรเชื่อมโยงขยายองค์ความรู้หลายศาสตร์ เข้ามาใช้อธิบายแนวคิด หรือที่มาของแรงบันดาลใจในการออกแบบ เพื่อสามารถสื่อสาร กับศาสตร์อื่นในแวดวงวิชาการและขยายมุมมอง ขอบเขตของงานวิจัยให้มีความสากล มากยิ่งขึ้น
2. ผลงานวิจัยที่ออกมาใหม่ควรสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อในแง่อื่นๆ นอกเหนือจากเรื่องของ การอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไทย (ซึ่งเป็นคุณค่าโดยธรรมชาติของงานศิลปะการแสดงไทย อยู่แล้ว)
3. ควรมีแหล่งข้อมูลกลาง และเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ในด้านงานวิจัยสร้างสรรค์ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดลิขสิทธิ์ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา (โดยเฉพาะในงานศิลปะนิพนธ์ระดับปริญญาตรี)

เอกสารอ้างอิง

- Candy, L. (2006). Practice Based Research: A Guide. Retrieved from <http://www.creativityandcognition.com/resources/PBR%20Guide-1.1-2006.pdf>
- Riley, S. R., and Hunter, L. (Eds.). (2009). *Mapping Landscapes for Performance as Research*. London: Palgrave Macmillan UK. Retrieved from <http://link.springer.com/10.1057/9780230244481>
- ปรีชา เกาทอง. (ม.ป.ป.). การเขียนเนื้อหาสาระทางวิชาการจากการสร้างสรรค์ศิลปะวิชาการ: สร้างสรรค์ศิลปะวิจัย-การวิจัยศิลปะ. สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/t-visit%20project/t-visit%20book%202/00--5.pdf>
- วิโชค มุกดามณี. (2558). ศิลปินกับการทำงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์. สืบค้นจาก http://www.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=5989:2015-02-03-02-38-04&catid=22&Itemid=217
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2556). นาฏยประดิษฐ์ การออกแบบนาฏกรรม Choreography. สืบค้นจาก http://surapone.blogspot.com/2013/06/choreography_10.html